

**UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” DIN SIBIU
FACULTATEA DE ȘTIINȚE SOCIO-UMANE**

TEZĂ DE DOCTORAT

**ȘCHIOPU IULIAN MARIUS
ȚARA FĂGĂRAȘULUI ÎN SECOLUL AL XVI - LEA**

**CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC
PROF. UNIV. DR. ZENO KARL PINTER**

CUPRINS

Introducere	1
CAPITOLUL I. Istoricul Cercetării	3
CAPITOLUL II. Cadrul geografic al Țării Făgărașului	7
CAPITOLUL III. Țara Făgărașului sub stăpânirea domnilor munteni	10
III.1. Țara Făgărașului în sec. XIII – XIV	10
III.2. Țara Făgărașului în sec. XIV – XVI	19
III.3. Statutul social și juridic al Țării Făgărașului	33
CAPITOLUL IV. Familia Mailat din Țara Făgărașului	44
IV.1. Începuturile familiei Mailat	44
IV.2. Ștefan Mailat – de la ascensiune la declin	55
IV.3. Urmașii lui Ștefan Mailat	66
CAPITOLUL V. Țara Făgărașului în timpul Principatului transilvănean	72
V. 1. Evoluția Țării Făgărașului în perioada Principatului	72
V. 2. Cetatea Făgărașului în secolul al XVI-lea	87
CAPITOLUL VI. Relațiile Țării Făgărașului cu Țara Românească și Moldova în secolul al XVI-lea	94
Concluzii	107
Bibliografie	112
Anexe	119

Țara Făgărașului în secolul al XVI –lea

Cuvinte cheie: Țara Făgărașului, Ștefan Mailat, principat, cetate, statut, privilegii

Rezumat

În lucrarea de față prezentăm transformările politice, sociale și economice prin care a trecut Țara Făgărașului în secolul al XVI-lea după ieșirea din sfera de influență, în principal cea politică, a Țării Românești. Țara Făgărașului se află situată în centrul României, fiind mărginită de râul Olt la nord, Munții Făgărașului la sus, Munții Perșani la est și sudul Podișului Hârtibaciului la vest.

Atestată documentar în secolul al XIII-lea, Țara Făgărașului a constituit un factor important în cristalizarea statului medieval al Țării Românești în special prin Negru Vodă. Personaj controversat în istoriografia românească și cea maghiară, Negru Vodă apare atestat documentar relativ târziu, în documentele din secolul al XVI-lea din Țara Românească când i se atribuie descălecatul de la Câmpulung din 1290 și formarea acolo a unui important centru de putere în jurul căruia se va forma Țara Românească. Ne-am bazat în expunerea noastră pe documentul din 1291 în care apare atestat pentru prima dată Făgărașul și în care are loc o repunere în drepturi, în Făgăraș și Sâmbăta, a nobilului Ugrinus de către Andrei al III-lea, regele Ungariei. Această repunere în drepturi a putut să ducă fie la un conflict armat cu Negru Vodă care să fi determinat retragerea acestuia la Câmpulung, fie să însemne că domnul făgărașean plecase deja iar Ugrinus a profitat de oportunitate pentru a ocupa Făgărașul.

Începând cu secolul al XIV-lea Țara Făgărașului a intrat sub stăpânirea domnilor Țării Românești. Am arătat că perioadele în care Țara Făgărașului a fost stăpânită efectiv de domnii munteni sunt aceleași cu perioadele în care relațiile cu regatul ungar păstrau o normalitate pentru acea perioadă. Pe baza documentelor studiate am putut demonstra că domnii munteni au făcut donații de sate, părți de sate, munți și chiar familii de țigani atât unor boieri făgărașeni cât și boierilor din Țara Făgărașului. Aceste donații au dus la formarea unei boierimi noi în Țara Făgărașului; o boierime care se va simți legată mai mult de Țara Românească decât de voievozii și principii Transilvaniei. Această dezvoltare

socială a atras după ea și o dezvoltare economică a Țării Făgărașului astfel că în timpul lui Mircea cel Bătrân Făgărașul este atestat documentar ca și târg.

Legătura strânsă dintre boierimea din Țara Făgărașului și domniile Țării Românești a făcut ca boierii făgărașeni să încerce prin forța armelor să treacă Țara Făgărașului în stăpânirea munteană. Revolta lor l-a determinat pe castelanul cetății Făgărașului, Paul Tomori, să emită primele statute ale Țării Făgărașului. Prezentarea conținutului acestor statute și compararea lor cu cele emise între 1560–1570 au arătat evoluția situației economice și sociale a boierimii făgărașene și a țărănimii de aici. Am observat că deși nu au mai stăpânit efectiv Țara Făgărașului în secolul al XVI-lea, domnitorii Țării Românești vor continua să poarte în titulatura lor și formula de domni ai Țării Făgărașului.

În secolul al XVI-lea apare menționată în Țara Făgărașului familia Mailat. Lipsa documentelor și prezentarea destul de ambiguă a istoriografilor referitoare la originile familiei înainte de a fi atestată documentar pentru prima dată lasă loc de interpretări dar se poate observa că Matei Mailat a intrat în rândurile nobilimii maghiare a voievodatului odată cu trecerea sa de la ortodoxism la catolicism. Această convertire a făcut posibil ca Mailații să stăpânească numeroase domenii din Transilvania și ca cel mai important dintre ei – Ștefan Mailat să fie primit în anturajul regelui Ungariei Vladislav al II-lea. Ștefan Mailat s-a implicat activ în lupta pentru coroana Ungariei de după dezastrul de la Mohács alegând să îl sprijine pe Ferdinand de Habsburg. Prin acțiunile sale el reușește să se impună ca un bun strateg militar și ca răsplătă va primi domeniul Făgărașului. Situația tensionată din Transilvania a făcut ca Ștefan Mailat să aibă o atitudine oscilantă între cele două tabere astfel că în 1528 documentele îl arată ca făcând parte dintre partizanii lui Ioan Zápolya. Această schimbare a taberelor a făcut posibil ca Ștefan Mailat să intre efectiv în posesia Țării Făgărașului ca imediat după aceea să redevină partizan al lui Ferdinand.

În 1529 Ștefan Mailat este învins de armata lui Petru Rareș – domnul Moldovei, la Feldioara acest fapt conducând la o stare de conflict între cei doi care se va perpetua în următorii ani. Rolul tot mai proeminent pe care domnul făgărașean îl va avea în Transilvania va face ca el să fie numit în 1534 ca Voievod al Transilvaniei iar în 1540 căpitan general al acesteia. Se poate observa că toate aceste acțiuni ale lui Ștefan Mailat au avut un scop precis, acela de a ajunge principe al unei Transilvanii rupte de Ungaria și care să se afle sub suzeranitate otomană. Pentru realizarea planurilor sale el s-a sprijinit în principal pe Țara Făgărașului și cetatea de aici dar și pe crearea unor familiari prin ridicarea în funcții importante a unor boieri sau nobili de origini române. Documentele demonstrează că planurile sale au deranjat cea mai mare parte a nobilimii transilvănene

care nu concepea să fie condusă de un nobil de origini obscure ridicat dintr-o boierime română și ortodoxă a Țării Făgărașului. Opoziția nobilimii împreună cu refuzul sultanului de a acorda conducerea Principatului lui Mailat au dus la asedierea acestuia în cetatea Făgărașului de către armatele domnilor Țării Românești și al Moldovei precum și de trupe otomane. După prinderea sa la Făgăraș, Ștefan Mailat este întemnițat la Constantinopol unde avea un regim special de detenție putând purta corespondență și este consultat de turci în anumite probleme ce priveau Transilvania după cum arată scrisorile ambasadurilor regilor europeni.

Am prezentat tentativele soției sale, Ana Nádasdy și ale cumnatului său, Toma Nádasdy de a-l elibera pe Ștefan Mailat din prizonierat, încercări care au solicitat aproape întregul venit al Țării Făgărașului. La aceste încercări de eliberare au participat atât domnul Țării Românești și cel al Moldovei cât și nobilimea Transilvaniei care în numeroase Diete și-a oferit inclusiv sprijinul financiar. Toate aceste acțiuni au rămas fără rezultat iar Voievodul făgărașean s-a stins din viață în 1550. Urmașii săi au continuat să stăpânească Țara Făgărașului și chiar dacă nu au mai avut același impact pe scena politică a Transilvaniei ei s-au aflat tot timpul în elita țării. Am remarcat că nepoții lui Ștefan Mailat: Baltazar Báthory și cardinalul Andrei Báthory au încercat și ei să ajungă la conducerea Principatului însă doar Andrei Báthory va reuși, pentru o scurtă perioadă de timp, să îndeplinească acest vis al bunicului său.

După moartea lui Ștefan Mailat cea mai importantă decizie luată de fiul său, Gabriel Mailat, a fost să vândă domeniul Țării Făgărașului lui Ioan Sigismund Zápolya, principele Transilvaniei. Cu ocazia acestei vânzări a fost realizat și inventarul armamentului cetății Făgărașului și al domeniului făgărașean acesta fiind cel mai vechi document de acest fel păstrat până astăzi după cunoștințele noastre. De asemenea în perioada de un an în care a stăpânit cetatea Ioan Sigismund a întărit privilegiile târgului Făgăraș astfel că am putut compara aceste privilegii cu cele acordate de Ștefan Mailat la 1534 aceluiași târg și am putut observa că în mare măsură ele au rămas aceleași.

Eforturile lui Gașpar Béchéș de a intra în posesia Țării Făgărașului deci implicit a cetății ne-au întărit convingerea că pentru Ștefan Mailat acestea două au reprezentat sprijinul cel mai important în încercarea de a deveni principe deoarece imediat după intrarea în stăpânirea lor, Gașpar Béchéș va încerca să ajungă voievod al Transilvaniei. Tentativa sa va lua sfârșit tot printr-un asediu al cetății Făgărașului; asediu în urma căruia Țara Făgărașului ajunge în posesia lui Ștefan Báthory – principele Transilvaniei și viitorul rege al Poloniei.

Baltazar Báthory, nepotul lui Ștefan Mailat, va fi cel care va readuce Țara Făgărașului în stăpânirea familiei Mailat. Din documentele prin care primește domeniul de la vărul său, Sigismund Báthory – principele Transilvaniei, aflăm enumerate toate satele care făceau parte din domeniul făgărășean astfel putem concluziona că acesta era unul dintre cele mai mari și mai importante din Transilvania. Tentativa lui Balthazar de a-și detrona vărul au făcut ca primul să fie asasinat iar domeniul făgărășean să intre în stăpânirea Mariei Christierna, soția principelui.

Un loc special l-am rezervat prezentării cetății Făgărașului, cea mai importantă cetate a sudului Transilvaniei. Din păcate rezultatele numeroaselor campanii de săpături din cetate nu au fost publicate decât parțial, cu informații minimale astfel că nu ne-am putut baza pe acestea în prezentarea etapelor de construcție ale cetății. S-a putut totuși observa că Ștefan Mailat este cel care a transformat vechea cetate într-un castel prin construirea zidului de incintă fapt care a permis amenajarea spațiilor interioare din cetate în apartamente de locuit după cum apar în inventarele din secolul al XVII-lea. Prin consultarea aceluși inventar din 1567, despre care am precizat mai sus, am putut compara cetatea Făgărașului cu cetatea Agria, armamentul celor două fiind asemănătoare. Și Gașpar Béchés aduce îmbunătățiri cetății iar cea mai importantă pare a fi construirea lacului. Din perioada în care familia Báthory a stăpânit cetatea ne-au rămas numeroase blazoane, atât pe ancadramente cât și ca cheie de boltă, astfel putem afirma că și aceștia și-au adus o contribuție importantă la transformarea cetății.

Am prezentat relațiile dintre domnii țărilor românești și Țara Făgărașului în secolul al XVI-lea mai ales că acestea nu au fost tot timpul cordiale. Conflictul dintre Petru Rareș și Ștefan Mailat s-a accentuat în deceniul patru al acestui secol mai ales după ce voievodul făgărășean va intra în posesia Ungurașului și a Ciceului. Această acaparare a posesiunilor moldovenești din Transilvania va face ca domnul Moldovei să pătrundă de nenumărate ori în Transilvania pentru a-și recupera cetățile însă de cele mai multe ori fără succes. Nu am neglijat rolul avut de Petru Rareș în capturarea lui Mailat la 1541 și nici tentativele sale ulterioare acestui an de a elibera din cetatea Făgărașului ostaticii rămași acolo după asediul din anul menționat. Am putut observa că relațiile cu domnitorii Țării Românești au fost în general bune, existând numeroase schimburi de corespondență între Ștefan Mailat și aceștia. Un rol important în realizarea acestei corespondențe l-a avut fratele voievodului făgărășean, Dumitru Mailat, pe care îl regăsim în numeroase documente ca sol în Țara Românească.

Stăpânirea lui Mihai Viteazul asupra cetății Făgărașului a fost argumentată de acesta din prisma vechilor stăpâniri ale domnilor munteni la nord de Carpați. Acesta a continuat o tradiție începută de Sigismund Báthory și continuată de principii din secolul următor de a dona Țara Făgărașului principesei Transilvaniei astfel că o regăsim pe Doamna Stanca ca și stăpână a Țării Făgărașului. Am reliefat rolul pe care Făgărașul l-a avut în politica lui Mihai Viteazul, cel care a încercat să îl transforme într-o capitală a noului stat și în acest sens și-a adus familia și tezaurul țării aici.

Am încercat prin această lucrare să facem o prezentare detaliată a Țării Făgărașului în secolul al XVI-lea prezentând rolul pe care ea l-a avut în formarea principatului. Considerăm că informațiile prezentate despre statutele Țării Făgărașului și despre privilegiile Făgărașului contribuie la o mai bună înțelegere privind decăderea instituției boierești în cadrul Principatului și de asemenea ne fac să cunoaștem mai bine evoluția economică a Țării din acest secol.